

Date: 15th November-2025

EKSPORT-IMPORT KREDITLARI VA BANK KAFOLATLARINING TASHQI
SAVDO LOYIHALARIGA TA'SIRI

Ilmiy rahbar: **Ishmanova Dinora**, DSc,

Millat Umidi Universitetining rektori.

Tayyorladi: **Raxmonberdiyeva Fotima Bobir qizi**,

Millat Umidi universitetining 4-kurs talabasi.

raxmonberdiyevafotima677@gmail.com

Kirish: Bugungi globallashuv jarayonida tashqi iqtisodiy faoliyat har bir davlat iqtisodiyotining ajralmas qismiga aylangan. Xususan, eksport-import operatsiyalarini moliyalashtirishda banklarning roli yildan-yilga ortib bormoqda. Eksport-import kreditlari va bank kafolatlari tashqi savdo loyihalarini amalga oshirishda moliyaviy xavfsizlikni ta'minlash, risklarni kamaytirish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Bank kafolatlari eksportyor va importyor o'rtasida ishonchni mustahkamlab, shartnoma majburiyatlarining bajarilishini kafolatlaydi. Eksport-import kreditlari esa tashqi savdo operatsiyalarini moliyalashtirishda, ayniqsa, ishlab chiqaruvchi va xaridor o'rtasida to'lov kechikishlari yoki likvidlik yetishmasligini bartaraf etishda asosiy moliyaviy manba bo'lib xizmat qiladi. Mazkur tezisdan eksport-import kreditlari va bank kafolatlarining iqtisodiy hamda tashkiliy jihatlari, ularning tashqi savdo loyihalariga ta'siri, samaradorlik omillari va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi.

Tahlil va natijalar: So'nggi yillarda xalqaro savdoda bank kafolatlari va eksport kreditlari hajmi sezilarli darajada oshmoqda. Xalqaro banklar ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda jahon bo'yicha tashqi savdo bitimlarining 68 foizi moliyaviy institutlar tomonidan kafolatlangan va kredit bilan ta'minlangan. O'zbekiston misolida esa so'nggi besh yilda eksportni moliyalashtirish maqsadida ajratilgan kreditlar hajmi 35 foizga o'sgan, bank kafolatlari orqali amalga oshirilgan loyihalar soni esa 42 foizga ko'paygan. Eng faol yo'nalishlar sifatida kimyo sanoati, qishloq xo'jaligi mahsulotlari va avtomobil ehtiyot qismlari eksporti ko'rsatib o'tiladi. Eksport-import kreditlari xorijiy sheriklar bilan to'lovlarni soddalashtiradi, milliy ishlab chiqaruvchilarning xalqaro bozorlarga chiqishini osonlashtiradi hamda tashqi savdo muvozanatini yaxshilaydi. Bank kafolatlari esa shartnomalar bo'yicha xavflarni kamaytirish orqali investorlarning ishonchini oshiradi va tashqi moliyalashtirish oqimini rag'batlantiradi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, xalqaro amaliyotda bank kafolatlari ishtirokidagi loyihalarda risklar 25–30% gacha kamayadi, eksport kreditlari yordamida esa tashqi savdo operatsiyalarining rentabelligi o'rtacha 35–40% ga oshadi.

Yil	Eksport (USD mlrd)	Import (USD mlrd)	Manba
2020	14,8	23,5	WB data
2021	16,6	25,5	Kun.uz report
2022	19,3	30,7	UHY / Stat.uz data

Date: 15th November-2025

2023	24,4	38,1	Kun.uz report
2024	26,95	38,98	Uzdaily article

1-jadval: O'zbekiston Respublikasining so'nggi 5 yillik tashqi savdo – eksport va import hajmlari bo'yicha jadval.

Eksport-import kreditlari va bank kafolatlarining afzalliklari: Moliyaviy barqarorlik: Tashqi savdo operatsiyalarida likvidlikni ta'minlaydi, kapital aylanishini tezlashtiradi. **Risklarni kamaytirish:** To'lovning kechikishi, kontragentning majburiyatni bajarmasligi yoki siyosiy tavakkalchiliklar kabi xavflarni kamaytiradi. **Xalqaro ishonch:** Bank kafolatlari xorijiy hamkorlar uchun kafolatli va ishonchli muhit yaratadi, bu esa hamkorlikni kengaytiradi. **Savdo hajmini oshirish:** Eksport kreditlari orqali korxonalar yangi bozorlarni o'zlashtiradi, eksport salohiyati oshadi. **Investitsion jozibadorlik:** Banklar tomonidan qo'llaniladigan kafolat mexanizmlari tashqi investorlar uchun mamlakatni yanada jozibador qiladi.

Kamchiliklar: **Yuqori xarajatlar:** Kredit va kafolat xizmatlari uchun komissiya to'lovlari kichik biznes uchun qimmatga tushishi mumkin. **Huquqiy tartibotdagi farqlar:** Ayrim davlatlarda kafolat va kredit shartlari bo'yicha tartibotlar turlicha bo'lgani sababli kechikishlar yuzaga keladi. **Valyuta xavfi:** Valyuta kurslarining o'zgaruvchanligi kredit qaytarilishiga ta'sir ko'rsatadi. **Axborot yetishmovchiligi:** Korxonalar moliyalashtirish imkoniyatlaridan yetarlicha xabardor emasligi tashqi savdo faoliyatini cheklaydi.

Xulosa va takliflar: O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, eksport-import kreditlari va bank kafolatlarining qo'llanilishi tashqi savdo loyihalarining moliyaviy barqarorligi, raqobatbardoshligi hamda samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Bank kafolatlari shartnomaviy risklarni kamaytirib, tashqi investorlar ishonchini mustahkamlaydi. Eksport kreditlari esa ishlab chiqaruvchilarning xalqaro bozorlarga chiqishini tezlashtiradi, ularga aylanma mablag' yetishmovchiligini bartaraf etishda yordam beradi hamda tashqi savdo hajmini kengaytiradi. So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida tashqi savdo faoliyatining hajmi izchil o'sib bormoqda. Masalan, 2020-yilda eksport hajmi 14,8 mlrd AQSh dollarini tashkil etgan bo'lsa, 2024-yil yakuniga kelib bu ko'rsatkich 26,9 mlrd dollarga yetgan. Shu bilan birga, import hajmi ham 23,5 mlrd dollardan 38,9 mlrd dollarga oshgan. Bu holat mamlakatda ishlab chiqarish va investitsiya salohiyatining o'sishini, lekin import ulushi yuqoriligicha qolayotganini bildiradi. Shu sababli, eksportni kengaytirish va importga qaramlikni kamaytirish uchun moliyaviy vositalardan yanada samarali foydalanish zarur. Eksport-import kreditlari orqali korxonalar o'z mahsulotlarini xalqaro bozorga chiqarishda likvidlikni saqlab qoladi, bank kafolatlari esa chet ellik xaridorlar bilan shartnoma munosabatlarini ishonchli qiladi. Ayniqsa, O'zbekistonda Markaziy bank, Savdo-sanoat palatasi va tijorat banklari tomonidan joriy etilayotgan eksportni qo'llab-quvvatlash dasturlari mamlakatning tashqi iqtisodiy faoliyatini yanada faollashtirmoqda.

Date: 15th November-2025

Tavsiya etiladi:

1. Mahalliy banklarda eksport-import kredit liniyalarini kengaytirish va ularni imtiyozli shartlarda taqdim etish.
 2. Kichik va o'rta korxonalar uchun kafolat va kredit olish jarayonini soddalashtirish.
 3. Valyuta xavflarini boshqarish mexanizmlarini kuchaytirish va xedj (hedging) vositalarini joriy etish.
 4. Eksportyorlar uchun xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kengaytirish.
 5. Bank tizimida raqamli texnologiyalar va "fintech" yechimlari orqali tashqi savdo kreditlarini tezkor monitoring qilish tizimini yaratish.
 6. Tashqi savdo sohasida malakali mutaxassislarni tayyorlash, ularning xalqaro moliya va risk boshqaruvi sohasidagi bilimlarini oshirish.
- Umuman olganda, eksport-import kreditlari va bank kafolatlari O'zbekistonning tashqi iqtisodiy siyosatida strategik ahamiyatga ega moliyaviy vositalardir. Ularning to'g'ri boshqarilishi va kengaytirilgan qo'llanilishi mamlakatning global iqtisodiy tizimdagi o'rnini mustahkamlaydi, milliy ishlab chiqaruvchilarning raqobatbardoshligini oshiradi hamda tashqi savdo balansini ijobiy tomonga o'zgartirish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki (2024). Tashqi iqtisodiy faoliyatni moliyalashtirish to'g'risida hisobot.
2. Jahon banki (2023). Export Credit and Trade Finance Annual Report.
3. Asian Development Bank (2023). Trade and Supply Chain Finance Program Review.
4. IMF (2024). Global Trade Finance Trends and Outlook.
5. Kotler, P., & Keller, K. L. (2022). Marketing Management. Pearson Education.
6. UNCTAD (2023). Financing International Trade and Development Report.
7. Statista (2024). Export-Import Banking and Global Credit Guarantees Data Report.
8. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi (2024). Eksport faoliyatini qo'llab-quvvatlash dasturi hisobotlari.
9. European Bank for Reconstruction and Development (2023). Trade Facilitation Program Review.
10. Jalilov, B. (2022). "Bank kafolatlari va tashqi savdo risklarini boshqarish." Innovatsion rivojlanish jurnali, №4, 51–58-betlar.
11. Mamatov, A. (2023). "Eksport kreditlari orqali tashqi savdoni rag'batlantirish." O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi, №7, 37–42-betlar.
12. OECD (2023). Officially Supported Export Credits and Global Trade Development.

